

Biró Annamária

Fordítás és értelemadás. Márton László *Minerva búvóhelye* című regényének német recepciójáról

Batsányi János, a magyar felvilágosodás lázadó költőjének életműve elképzelhetetlen a fordítás teoretikus és gyakorlati problémáinak megfogalmazása nélkül. Az általa legfontosabbnak vélt költői szerepe, a „magyar Osszián” programja csak részben szól a szoros értelemben vett fordításról, de már ez is éppen elég elméleti problémát vetne fel: kinek a dalait milyen nyelvből kell magyarra ültetni ahhoz, hogy a magyar közönség autentikus szövegeket kapjon. A fordítás célja viszont egy eszme, viselkedésmód adaptálása:

Bárdussa kívántam lenni magyar nemzetemnek, s a régi kelták történeteiben tükröt tartani polgártársaim elejibe; édes anyám nyelvén akartam siratni erkölcsainknek elhanyaglását, dicsőségünknek kimúlását! mert oly környüállásokban vagyunk, hogy, hacsak teljességgel el nem rontotta már szíveinket az idegen maszlag, szükségképpen meg kell illetődnünk egy – hazája veszedelmét oly érzékenyen kesergő öreg vitéznek szomorú panaszára.¹

A távoli kultúrájú, idegen nyelvű vitéz panaszos énekei, a megilletődöttségből származó eszmélkedés, az erkölcsökre, a dicső múltra való emlékezés tulajdonképpen ismerős lehetett volna a magyar olvasók számára, hiszen a republikanizmus beszédmódja², a Róma bukását megidéző diskurzus hasonló elemekből épült fel, a bárd különös képességei, az ősökkel való kapcsolódás megteremtésének képessége mégis olyan jelentőséggel bírt, hogy a magyar irodalom egy fontos poétikai szerepe, a bárdköltői magatartás³ alapjainak megteremtése kötődik Batsányi és nyomában mások fordítási/adaptálási kísérletéhez. Az ossziáni énekek természetesen jelentős értelemmódosuláson kellett, hogy átessenek ahhoz, hogy ebben a kulturális közegben sikeressé válhassanak, tehát itt talán még nem is volt tétje a szoros fordításnak, egy új életformát kellett teremteni az új nyelvben a bárdköltőnek. Batsányi az adaptálás mellett részt vett a korszak vitáiban a fordításról, megvádolták és elítélték Napóleon proklamációjának fordítása miatt, német anyanyelvű költőnőt vett feleségül, és életének jelentős időszakát német nyelvi közegben töltötte anélkül, hogy anyanyelvét a mindennapi kommunikációban

Biró Annamária (1980) – irodalomtörténész, egyetemi adjunktus. Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, annamaria.biro@ubbcluj.ro

¹ Batsányi János *Összes művei I. Versek*. Kiad. Keresztury Dezső–Tarnai Andor. Akadémiai Kiadó, Bp. 1953. 529.

² Takáts József: Politikai beszédmódok a magyar 19. század elején. A keret. *Irodalomtörténeti Közlemények* CII. évf. 1998. 668–686.

³ Részletes kifejtését lásd Vaderna Gábor: *A költészet születése. A magyarországi költészet társadalomtörténete a 19. század első évtizedeiben*. Universitas Kiadó, Bp. 2017. 387–455.

használni tudta volna. Minden adott tehát ahhoz, hogy a nyelvek, kultúrák közötti köztességi állapota egy kortárs irodalmi alkotás anyagává váljon. Talán kijelenthető, hogy nem az egyén életútja az érdekes ebben a történetben, hanem éppen az a teoretikus kérdés, hogy miben áll a fordítás, adaptálás, nyelvváltás és kultúraváltás, hogyan lehet ezt regénytémává változtatni. Nem véletlen, hogy Márton László a *Minerva búvóhelye*⁴ című regényéhez köthető textusok, az egymáshoz való viszonyuk már-már regényszerűvé vált. Mielőtt a német nyelvű recepcióra rátérnék, fontosnak tartom ezt is összefoglalni, hiszen az egyes kiadások és fordítások egy sor olyan kérdésre világítanak rá, amelyek az egyes szövegek egymástól eltérő jelentéseire reflektálnak.⁵

Márton László maga is nyelvi kísérletként kezdett ennek a történetnek a megírásába:

Viszont kíváncsi voltam rá, hogyan tudok egy részben lelki, részben nyelvi szituációt pontosan rekonstruálni, s rájöttem: ahogyan Batsányi kénytelen volt élete utolsó három évtizedében németül beszélni és írni, sőt, miután Kufsteinből kiengedték, attól kezdve Bécsben élt, 1796-tól 1845-ig, majdnem negyven éven át ritkán volt alkalma anyanyelvén szólni, gondoltam, hogy úgy tudok neki nyomába eredni, ha én is németül írom meg ezt a történetet, noha én nem vagyok számkivetett, s nem vagyok oly módon kétnyelvű, mint olyasvalaki, aki már ötven évet töltött száműzetésben. Ki akartam próbálni, hogy az én, mégiscsak anyanyelvhez kötött észjárásom egy idegen nyelvi közegben, nagyobb ellenállással szembekerülve meg tudja-e nagyjából ugyanazt csinálni, mint magyarul.⁶

Ez a nyelvi kísérlet, az élethelyzet és nyelvi közeg felcserélésének eredménye 1997-ben jelent meg az ottensheimi Tanhäuser Kiadó bibliofil, gótikus betűkkel szedett, fametszetekkel illusztrált kiadványaként: *Die fliehende Minerva oder Die letzten Tage des Verbannten* címmel.⁷ Egy, a magyar kultúrában viszonylag ismert szerző életének homályban maradt, feltáratlan évtizedeiről szól a szöveg, elsősorban persze német nyelvű olvasóknak, bár a számozott példányokban megjelent kiadvány jelentős része minden bizonnyal mégiscsak magyar nyelvű közegbe került. Az első változat egyedülként tartalmazza Batsányi János teljes nevét, amit a szerző a későbbiekben (már a magyar regény megjelenése után így magyaráz):

Ennek a címében, még ki van írva Batsányi János neve, mert a linzi olvasóknak a Batsányi név nem sokat mond első hallásra, magyar olvasó számára viszont olyan közhely volna, ami gimnáziumi tankönyveket idézne fel. Ezért döntöttem úgy, hogy Johann B. néven fogom szerepeltetni a kibővített változat hőseit.⁸

⁴ Márton László: *Minerva búvóhelye*. Jelenkor Kiadó, Pécs. 2006.

⁵ A különböző szövegvariánsok egymáshoz való viszonyáról részletesen írtam egy korábbi tanulmányomban. Biró Annamária: Batsányi és Johann B.-változatok. Közelítések a nyelvi közeg és a kulturális kontextus problémájához. In: *Hermész után szabadon. Köszöntökötlet Orbán Gyöngyi tiszteletére*. Szerk. Berszán István, Fóris-Ferenczi Rita, Serestély Zalán. Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság, Kvár 2019. 213–224.

⁶ Györe Gabriella: Akinek megvan Goethe telefonszáma. Nagyvizit Márton Lászlónál. *litera.hu* 2006. július 21. <https://litera.hu/magazin/interju/akinek-megvan-goethe-telefonszama.html>

⁷ László Márton: *Die fliehende Minerva oder Die letzten Tage des Verbannten*. Edition Thanhäuser, Ottensheim an der Donau. 1997. (A továbbiakban: Márton: *Die fliehende...*)

⁸ Györe Gabriella: *i. m.*

A névválasztás mellett ez a cél, hogy egy idegen történetet otthonossá kell tenni, a narrációs technikát is meghatározza: az ismerős, linzi közeg felerősítése, a Batsányit körülvevő szereplők megrajzolása a lényeges, nem pedig a magyar verzióban dominánssá váló elbizonytalanító eszközök.

A 2000 című lap 1998. évi április száma *A menekülő Minerva, avagy a száműzött utolsó napjai* címmel Márton László neve alatt közli ennek a szövegnek a fordítását – a fordító nevének feltüntetése nélkül.⁹ Később egy interjúban maga Márton nevezi meg a fordítót, egyúttal idegennek, célt tévesztettnek nevezi ezt a szöveget:

A 2000 című folyóiratban megjelent egy magyar verzió, amelyet Hámori Ágnes csinált. Szabályos fordítás volt, nagyon furcsa szöveg, érződik rajta az erős idegenszerűség.¹⁰

Mint hogy itt a célközönség magyar, a német nyelvű szöveg narrációs megoldásai, a történetalakítás elveszíti eredeti funkcióját, hiszen itt nem közelíteni, hanem távolítani kellene az ismerős történetet az olvasóktól. Egyik fő szempont tehát a nyelv mellett az olvasó nyelvi és kulturális műveltsége, előképzettsége lesz. Emiatt Márton szerint a teljes regényt át kell írni, a fordítás ebben az esetben nem megfelelő, a bővített, átdolgozott, magyar közönségre adaptált változat először 2005-ben az *Alföld* folyóiratban jelenik meg folytatásokban, majd ez némileg módosulva (mind nevek, mind pedig a történet szintjén) végül 2006-ban *Minerva bűvőhelye* címen nyeri el végső változatát. A fordítási csavar csak ezután következik a történetben: Zádor Éva és Wilhelm Droste 2008-ban megjelenteti a magyar közönségnek szánt regény szabályos, német fordítását *Das Versteck der Minerva* címmel.¹¹ A kérdésem tehát a továbbiakban arra vonatkozik, hogy ennek a német kötetnek milyen lehet a német recepciója, hiszen a kiadástörténet világosan jelzi, hogy milyen értelemmódosulásokon megy keresztül a szöveg a fordítás révén, ráadásul itt egy olyan többkontextusú, árnyalt és rétegelt történetről van szó, amelyet egészen biztosan másképp recipiál egy olyan olvasó, aki érti a kulturális konnotációkat, kiszólásokat, irodalmi jelzéseket, mint egy olyan, aki számára nem csupán Batsányi, de még az osztrák felesége, Gabriele Baumberg neve sem jelent semmit.

Ha az eredetileg is német nyelven írott változat korabeli befogadására vagyunk kíváncsiak, arra, hogy sikerült-e Márton Lászlónak az a nagyszabású kísérlete, hogy idegen nyelvi közegben szólaltassa meg a magyar száműzött szerző élettörténetét, sajnos, csalódnunk kell, szinte egyáltalán nem lehet erre vonatkozó reflexiókat találni. Pedig Ludwig Hartinger kötethez írott utószava érzékenyen ragadja meg mind a kötet, mind pedig a nyelvi megformáltság kérdéskörét: Batsányi életművét középpontba helyezve a kötet tétjét abban látja, hogy az emberi sorsokat összefonó, a barokk és romantika német irodalmát magyarra fordító szerző hogyan képes nyelvi eszközökkel korábbi életsorsokat a mai viszonyoktól sem elidegenítve tárgyalni.¹²

⁹ Márton László: *A menekülő Minerva*. ford. Hámori Ágnes. 2000 X. évf. 1998/4. 28–35.

¹⁰ Györe Gabriella: *i. m.*

¹¹ László Márton: *Das Versteck der Minerva*. Ford. Éva Zádor, Wilhelm Droste. Folio Verlag, Wien. 2008.

¹² „... verfaßte László Márton nicht in seiner Mutter-, sondern in deutscher Sprache, in originär (& aus Quellen) das Zeitgemäße zeichnendem Duktus und Stil, wie sie seiner narrativen und dramatischen Kunst eignen, vielleicht auch seiner Lebensart. Ein veritabler Geschichte(n)flechter, (von Romantik- und Barockübersetzungen geprägter) Fabulierer, Erzähler, welcher sichtbare und unsichtbare Fäden einer wie der Geschichte, Verstrickungen des Schicksals wie eines Geschicks, von Zeitläufen und Lebensläufen, virtuos zu ziehen und (ins Heute) zu knüpfen weiß wie um die Wirkung

Annak ellenére, hogy a fordított szöveg a magyar eredetihez hűen nem írja ki a költő teljes nevét, hanem Johann B. néven szerepelteti a szövegben, a 2008-as kiadás recepciójának egy jelentős része Batsányi János figurája köré építi értelmezését. Gudrun Brzoska a rácsodálkozás örömeivel kalauzolja olvasóját abban az izgalmas referenciakeresésben, amelyet ő maga hajtott végre a regény olvasása során. Történeti ismeretek nélkül értelmezhetetlennek tartja a regényt, amelyet egyenesen a Batsányi Jánusként azonosított Johann B. biográfiájának nevez, s amely érdemének nem csupán Batsányi–Johann B. utolsó éveinek izgalmas megrajzolását tartja, hanem a további – egy osztrák olvasó számára ismerősebbnek feltételezett, de valójában ugyanolyan idegen – szereplők, Metternich, Sedlitzky vagy Hingenau plasztikus ábrázolása révén megteremtett korrajzot.¹³ Azt gyanítom, hogy a német recepcióban a regénybeli Johann B. átveszi az empirikus Batsányi szerepét, és a kortárs olvasó korszakról való tudása a szöveg által kínált valóságelemekből tevődik össze. Ezért gyakran azt a történeti figurát, akiről kevesebbet tudnak, a recenzensek háttérbe szorítják, és kiemelnek helyette egy olyan történeti alakot, akiről feltételezhetően többet tud a német nyelvű olvasó.¹⁴ Az ismeretlen magyar költő története nem feltétlenül érdekes, hiszen éppen azért volt szükség Batsányi életének linzi periódusára, mert a szerzőt többek között az is foglalkoztatta, hogy milyen nyelvi lehetőségek vannak a történetmesélésre akkor, amikor valakivel nem történik semmi.¹⁵ Az eseménytelen élet megváltoztatja a perspektívát, nem a főszereplő áll a középpontban, hanem az őt körülvevő közeg. Christina Zoppel, a *Wiener Zeitung* recenzense felhívja a figyelmet arra, hogy az olvasónak a szerző által felkínált mi-perspektívával kell azonosulnia, „mi” a narrátorral leszünk részei a főszereplő és felesége boldogtalan életének, a narrátor nézőpontjával együtt leszünk bizalmasai az őket körülvevő kisvárosi világ szereplőinek.¹⁶

von Spannung & Schauer, Chok & Ironie.“ Ludwig Hartinger: Nachwort. Danubische Vogelkunde. In: Márton: *Die fliehende...* o. n.

¹³ „Ein Blick ins Geschichtsbuch zeigt, dass es einen Dichter Batsányi tatsächlich gegeben hat, ebenso seine Ehefrau, Gabriele Baumberg. Das ist das besonders Reizvolle und Spannende an dieser temperamentvoll geschilderten Biografie einiger Stunden im letzten Lebensjahr dieses Mannes: Fast alle genannten Personen gab es wirklich, den eisenharten Polizeipräsidenten Josef Graf Sedlitzky, für den jedermann erst einmal verdächtig ist, Fürst M., Metternich, der mit Zensur und Spitzeldiensten versucht das Reich wieder zu restaurieren, den oberösterreichischen Landeshauptmann Baron Hingenau und weitere Figuren. Márton fächert ein mehrdimensionales Panorama der Zeit des Vormärz auf.“ Gudrun Brzoska: Rezension. <http://www.literatur.ungarisches-institut.de/?p=572>

¹⁴ Többen Metternichet vagy a metternichi időszakot, mások a francia forradalmár Maret-t, érdekes módon csak a legtájékozottabbnak tűnő Franz Haas, a *Neue Zürcher Zeitung* recenzense tér ki részletesen Gabriele Baumbergre. Megemlítendő az is, hogy annak ellenére, hogy a regény többször hangsúlyozza a linzi emberek nemtörődömségét a köztük több évtizedig élő egykori költő iránt, ami nevének folyamatos roncsolásában is megnyilvánul, a recenzensek közül többen is ugyanebbe a hibába esnek, egy-egy betű vagy ékezet lemaradása általános, de olyan is van, hogy a szintén Ausztriában, Bécsben élő Báróczi Sándor testőríróra emlékeztető névvel látják el a főszereplőt, így lesz belőle János Baronczi. Ervin Riess: Verbannt nach Linz. *Die Presse*, 20.09.2008. <https://www.diepresse.com/417754/verbannt-nach-linz>

¹⁵ Az ORFI ajánlója Márton László szavait idézve világít rá arra, hogy a történelem nagy szereplői helyett érdekes azokkal is foglalkozni, akik nem tudták kiteljesíteni ígéretes életpályájukat. <https://oe1.orf.at/artikel/211936/Das-Versteck-der-Minerva>

¹⁶ „Mit einem vertraulichen »wir« zieht László Márton die Leser in diese Geschichte, genauer in die Geschichten dieses historischen Romans. Wir werden Zeugen des vom Pech verfolgten Lebens des »B. János«, seiner Liebschaften und jenen seiner auch nicht viel glücklicheren Ehefrau. ... Wir werden zudem Zeugen der geist- und intellektuellenfeindlichen Atmosphäre unter dem eisernen Regime Metternichs. Und wir werden zu Vertrauten seiner Sachwalter, von Polizeidirektoren, Beamten, Landeshauptleuten und deren Gattinnen, begegnen aber auch Bürgerlichen und Künstlern.“

Német olvasatban éppen a kisvárosi közeg jelentősége nőtt meg. A német recepciót jelentős mértékben befolyásolta, hogy 2009-ben Linz volt Európa kulturális fővárosa, így több esetben a szöveget városregényként olvasták, amit a szöveg maga tulajdonképpen meg is erősít. Különösen a hőlégbalonnal való felemelkedés biztosítja a városra és a tájra való rálátást, de Linz kétirányú megközelítése – az egyik utazó nyugatról, a másik keletről érkezik a városba – is lehetővé teszi a városregényként való olvasást, ami azért volt meglehetősen fontos az osztrák közönség számára, hogy Linzet kimozdítsa az osztrák irodalmi hagyomány által rögzített (főleg Thomas Bernhard által erősített) provinciális elmaradottság képzetéből. Franz Haas, a *Neue Zürcher Zeitung* recenzense éppen a városábrázolás hagyományával indítja kritikáját: bár Linz Ausztria harmadik legnagyobb városa, nagy tervei csak Hitlernek voltak vele (ami a regényben Gabriele Baumberg víziójaként jelenik meg), Franz Schuh a világunalom centrumának tartotta, Bernhard pedig még csak igazi elmarasztalásra sem méltatta. Elég rossz pozícióból indult tehát a város akkor, amikor 2009-ben Európa kulturális fővárosa lett, és azt, hogy éppen egy magyar író próbálja a megrekedtségből kimozdítani, többszörösen üdvözlendőnek, ugyanakkor valójában elkészerítőnek is tartja.¹⁷ Így a regény egyik legfontosabb hozadéka a város történelmének, eseményeinek irigylésre méltó, aprólékos ismerete és feltárása. Az idegen perspektívája itt válik jelentőssé, bár persze az osztrák irodalomban is van példa a közeg negatív ábrázolására, a kedélyesség mögött megbújó provincializmus és rosszindulat feltárására éppen Thomas Bernhard és újabban Elfriede Jelinek prózája révén, akiket emiatt többször saját fészükbe piszkító madaraknak titulálnak. Ez a veszély nem állhat fenn egy 19. századi történetben, amelyeknek a főszereplője ráadásul nem szabad akaratából tartózkodik a városban. Az osztrák kedélyesség mögötti közönségességet úgy ábrázolja Márton László, hogy az nem marad csupán közhely: a mindenkori diktatúrák működésének mechanizmusaira mutat rá az, ahogyan a metternichi besúgórendszert, a kisvárosi hivatalnokok teljhatalmát a Kádár-kor Magyarországnak világválával ötvözi, nem riadva vissza a különböző korszakok összefonódásának veszélyétől, állapítja meg a regényről Haas.¹⁸ Arra, hogy mit jelent a hely, a város, ahol élni kell, több recenzens is visszatér, de a főszereplő boldogtalanságát nem az otthon hiányában és az anyanyelvhasználat lehetetlenségében keresik, hanem a rendőrállam kegyetlenségében. A helyet elválasztják a lehetségtől, pedig a regény maga éppen ezek összefonódására mutat rá. A hely ugyanis otthonná válhatott volna, hiszen annak a Közép-Európának a része, amelynek különböző országokhoz tartozó provinciái nem választhatók szét egymástól, és azok lakosai bármelyik másik részében is otthon érezhetik magukat. Legalábbis Matthias Rößler szerint, aki a Közép-Európa Fórum 2011-es találkozóján a haza fogalmából kiindulva írja le Közép-Európát olyan egységes közegként, melyet a közös

Christina Zoppel: Márton, László: Das Versteck der Minerva. *Wiener Zeitung* (2009. 03. 20.) https://www.wienerzeitung.at/nachrichten/kultur/literatur/241848_Marton-Laszlo-Das-Versteck-der-Minerva.html

¹⁷ Franz Haas: Restauration und Endstation in Linz. *Neue Zürcher Zeitung* (2009. 03. 21.) https://www.nzz.ch/restauration_und_endstation_in_linz-ld.554455?reduced=true

¹⁸ „Die verblüffenden Detailkenntnisse von László Márton mögen manchen Linzer Lokalhistoriker beschämen, noch beeindruckender ist aber der effiziente Plauderton, in dem er diese grässliche Geschichte aus den vermeintlich guten alten Zeiten erzählt. Zur österreichischen Gemütlichkeit gehört bekanntlich als doppelter Boden die Gemeinheit, doch der Autor belässt es nicht bei dieser Binsenweisheit. Er verweist mit feiner List noch auf eine dritte Ebene, auf die Parallele zwischen Metternichs Spitzelstaat Österreich und dem kommunistischen Ungarn, von dem er aus eigener Erfahrung noch weiss, «dass dort, wo zwei Menschen anwesend waren, auch die Staatsmacht anwesend war».“ Franz Haas: *i. m.*

történelmi tudat, a közös katasztrófák megélésének tapasztalata tesz otthonossá minden ott élő számára, függetlenül attól, hogy mikor és melyik részén élt ennek a tájegységnek. Bár ő nem nevezhető irodalmárnak vagy kritikusként, mégis fontosnak tartom, hogy milyen jelentéseket kap a szöveg,¹⁹ ha kimozdul a szorosán vett mezejéről. Márton László meghívottként vett részt ezen a konferencián, ahol éppen a *Das Versteck der Minerva* passzusából olvasott fel részeket, így válhatott a politikus megnyitó beszédének is témájává a könyv. A haza mellett a szabadság fogalma volt gondolatmenete fókuszában, amelybe a kulturális szabadság kérdéskörét is belefoglalta, így végül arra a megállapításra jutott, hogy otthon csak ott lehet, ahol a szabadság minden szegmense megélhető. Ez nem adatott meg azonban sem Batsányi Jánosnak, sem pedig azoknak a szerzőknek (Márai Sándort emelve ki), akik száműzetésbe kényszerülnek, és akik mégsem tudják otthonként megélni a közeget, ahol élniük adatik. A táj pedig manapság megélhető, birtokba vehető, kellemes emlékként továbbadható, ezt teszi a politikus is megnyitó beszédében a résztvevőket is arra biztatván, hogy az irodalmat mint a közös kulturális alap megteremtőjét fogják fel.²⁰

Látható tehát, hogy a regény jelentős szerepet tölt be egy másik nyelv kulturális közegében is, de nem amiatt, amiért a magyar irodalomban fontossá vált: múltkezelési technikái, narrációs játékaik vagy akár a nyelvezet sokrétűsége, a múlt hagyományait őrző metaforikus beszédmód és a víziókban megjelenő szimbolikus nyelvhasználat miatt. Többen kiemelik ugyan a nyelvi bravúrt (nem reflektálva különösebben a regény egyik fő kérdését jelentő fordításproblematikára), néha azzal magyarázva a német szöveg megoldásainak zsenialitását, hogy a szerző több klasszikus szöveget is magyarra fordított.²¹ A narrációs technikáknak alárendelt valóságképzet a legkritikább esetben jelenik meg a kritikákban, az általam olvasott textusok boldogan üdvözlik a meternichi rendőrállam megrajzolásának hitelességét, és még akkor sem bizonytalanodnak el a valóságreferenciák keresésében, amikor a történelemábrázolás innovatív módjára hívják fel a figyelmet. A kezdeti kísérlet tehát, hogy ismerőssé lehet-e tenni egy idegen történetet a német nyelvű olvasók számára, érdekes konklúziókkal zárulhat: a történetben az olvasók a számukra ismerős közeget és szereplőket keresik, így a kontextus ismerete révén tartják át- és megélhetőnek a főszereplő végtelen magányosságát és ennek szimbolikus jelentéseit.

¹⁹ „Heimat und Identität in Mitteleuropa“. Rede des Landtagspräsidenten Dr. Matthias Röbner zur Konferenz „Heimat Mitteleuropa: Gesichter, Biografien, Identitäten“ am 28. Juni 2013 in Prag. https://fme.landtag.sachsen.de/download/FME/FME_Rede_Forum_Mitteleuropa_2013.pdf

²⁰ „Laszlo Marton gehört zu den bedeutendsten ungarischen Erzählern seiner Generation. Mitteleuropäische Exilschicksale bewegen nicht nur ihn. Wie für viele Schriftsteller, die nicht auf der Oberfläche bleiben, sondern die geistige Auseinandersetzung suchen, ist die Freiheitsfrage auch für ihn das grundlegende Problem, aus dem sich alle Konflikte für den Menschen und die Gesellschaft ergeben. Der Autor liest aus seinem Roman *Das Versteck der Minerva*, der im historischen Vormärz in einer mitteleuropäischen Landschaft spielt, die meine Frau und ich auch persönlich bereist haben – mit dem Fahrrad von Passau über Linz, Wien, Bratislava nach Budapest, insgesamt 770 km – und mit der unvergessliche Eindrücke und Erinnerungen verbunden bleiben. Davon ausgehend vergleicht Marton mit dem Dichter János Batsányi (1763–1845), der als Held des Romans identifiziert werden kann, und dem Schriftsteller Sándor Márai (1901–1989) zwei ungarische Exilschicksale, die Mitteleuropa in ihrem Denken verankert haben.“ Dr. Matthias Röbner: *i. m.*

²¹ „Martons Sprache, einfühlsam und genau übersetzt von Eva Zádor und Wilhelm Droste, spiegelt das tiefe Empfinden für den sprachlichen Zeitgeist der Romantik wider. Was sicherlich mit seiner regen Tätigkeit als Übersetzer zu tun haben mag. So übertrug er etwa Novalis' *Heinrich von Ofterdingen*, Kleists *Michael Kohlhaas* und Goethes *Faust I* ins Ungarische.“ <https://oel.orf.at/artikel/211936/Das-Versteck-der-Minerva>

Translation and Interpretation. On the German Reception of László Márton's Novel Titled "Minerva búvóhelye"

Keywords: László Márton, translation, adaptation, reception

The starting point of my article consists of László Márton's novel *Minerva búvóhelye* (Minerva's Hiding Place) and its German versions. In this work László Márton places in the centre of events a Hungarian literary figure from the 19th century, thus directing the Hungarian readers to apply the mechanisms of referential reading when interpreting the text. For the German readers, however, the name of Johann B. and his activity do not mean much, therefore the novel is primarily read as a Linz-novel, without paying attention to the elements derived from Hungarian literary events. Starting from the distinct nature of the reception, I examine to what extent the linguistic context shapes the nature of interpretation.